

מחקר גניזה קהיר נכנס לעידן המחשוב

ביום רביעי 5.8.2009, בין השעות 17:30-19:30, יתקיים במסגרת הקונגרס העולמי החמשה-עשר למדעי היהדות מושב בנושא: "פרויקט הגניזה ע"ש פרידברג – מטרת והישגים". הקונגרס מתקיים באוניברסיטה העברית בהר-הצופים, ירושלים. את המושב תנחה פרופ' שרה סטרומזה, רקטור האוניברסיטה העברית, ואת ההרצאות יפתח מנחם בן-ששון, פרופסור להיסטוריה ונשיא האוניברסיטה העברית, שהוא אחד ממנהלי הפרויקט.

יעקב שויקה, פרופסור אמריטוס למדע המחשב ומדען המחשוב הראשי של הפרויקט, ירצה על הנושא "מחשוב עולם הגניזה והשפעתו על מחקר הגניזה: חזון ומימוש". בהרצאה יוכרזו גם שלוש הכרזות חשובות על חידושים שהתחדשו לאחרונה במפעל מחשוב זה (ראה להלן).

חגי בן-שמאי, פרופסור לערבית באוניברסיטה העברית, ירצה על הנושא "מחקר המקרא בערבית-יהודית: מיפוי ראשוני".

"הגניזה", שנתגלתה בשנת 1896 בעליית-גג של בית-כנסת ברובע הישן של קהיר, היא אוסף גדול של ספרים, מגילות ומסמכים שהושלכו בשעתם, במשך מאות שנים, לאותו חדר גניזה. קטעים אלה נכתבו בעיקר בין המאות העשירית והחמש-עשרה, בעיקר בעברית ובערבית (באותיות עבריות). הכתבים וקרעי-הכתבים מפוזרים עתה על פני יותר מחמישים ספריות ואוספים שונים ברחבי העולם.

פרויקט הגניזה ע"ש פרידברג, שממומן ע"י תרומתו של דב פרידברג, מצוי כעת בעיצומו של מהלך רב-שנתי לצילום דיגיטאלי (בצבע מלא, רזולוציה של 600 פיקסלים לאינטש מרובע) של כל כתבי היד הקיימים של הגניזה. במסגרת זו כבר עברו דיגיטאליזציה מלאה האוסף של הסמינר התיאולוגי היהודי בניו-יורק, אוסף חברת כי"ח בפריס, האוסף שנתגלה מחדש לאחרונה בז'נבה, ואוספים רבים אחרים, ביניהם האוספים מסטרסבורג, וינה, בודפשט ועוד. כל אלה מונים יחד קרוב ל-90,000 תצלומים (כל פרגמנט מצולם משני צדדיו), הזמינים לציבור החוקרים באתר הפרויקט www.genizah.org.

אתר זה מספק ממשק אינטרנטי נוח מאוד, שכולל, בנוסף לתמונות, גם נתונים קטלוגיים וביבליוגרפיים, תעתיקים, תרגומים, אמצעי חיפוש והצגה, ופורומים (קבוצות דיון).

בהרצאתו ידווח פרופ' שויקה על שלושה הישגים שהושגו לאחרונה בפרויקט:

1. לפני מספר חודשים, חתם פרויקט הגניזה על חוזה עם ספריית האוניברסיטה של קיימברידג', למבצע תלת-שנתי משותף, ממומן על ידי פרויקט הגניזה, שבמסגרתו אוניברסיטת קיימברידג' תעביר לצילום דיגיטאלי את כל אוסף הגניזה שלה – שכולל, למעשה, כ- 60 אחוזים מכלל קטעי הגניזה הקיימים בעולם. מבצע זה יסתכם בכ- 400,000 תצלומים נוספים, שיימסרו בקצב של 10,000 תצלומים לחודש (החל מהחודש הקרוב), במה שנראה כאחד ממאמצי הדיגיטאליזציה הגדולים ביותר שנעשו אי-פעם בעולם כתבי היד.
2. לאחרונה החל פרויקט הגניזה ביישום תהליכים של עיבוד-תמונות ממוחשב מתקדם על התצלומים הדיגיטאליים שברשותו. מבצע זה – בניהולו של ד"ר רוני שויקה ובשיתוף רותם ליטמן – כולל את הפרדתו של טקסט הקטע מן הרקע, פילוח התמונה לשטחים כתובים ולשטחים ריקים, יישור התמונה, קביעה אוטומטית של מידות הקטע, מספר השורות שבו, ועוד. המחקר הוכתר בהצלחה והוא הופעל לאחרונה ממש על כל אוסף כי"ח בפריז, ובקרוב יופעל על כל אוספי הגניזה הממוחשבים.
3. בגלל הנסיבות המיוחדות של הגניזה הקהירית, דפיהם של רוב כתבי היד המקוריים נמצאו לא מכורכים, וכיום הם מפוזרים בספריות שונות. במהלך המאה האחרונה, חוקרים השקיעו זמן רב ומאמצים רבים בזיהוי דפים שונים והתאמתם זה לזה, כדי לצרפם לאותו כתב יד. למרות שמאמצי המחקר הביאו לצירופם מחדש (וירטואלית) של אלפי קטעים, עדיין נותרה הרבה מאוד עבודה לעשותה בתחום זה. בהקשר זה, התחיל לאחרונה פרויקט הגניזה במבצע שאפתני – בשיתוף עם פרופ' נחום דרשוביץ וד"ר ליאור וולף מהחוג למדעי המחשב באוניברסיטת תל-אביב, ותלמידיהם – לניצול טכנולוגיות של למידה עצמית במאמץ מבוסס-מחשוב לזיהוי צירופים חדשים. בהרצאה יובאו דוגמאות ממאות צירופים חדשים שנתגלו על ידי המחשב בדרך זו - המבוססת אופן בלעדי על דמיון תמונתי - לרבות מספר צירופים חדשים בעלי עניין מיוחד.